

Raport z monitoringu i ewaluacji „Programu Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021-2025” za 2023 r.

I. Założenia Programu

Program Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021-2025 został przyjęty Uchwałą Nr LIV/1142/2021 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 23 listopada 2021 r.

Program został opracowany w oparciu o zidentyfikowane problemy i potrzeby zdrowotne występujące w populacji mieszkańców Rzeszowa, jak również ich oczekiwania w zakresie zdrowia publicznego. Cele strategiczne Programu wpisują się w cele operacyjne Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025, a efektem ich realizacji winno być zwiększenie liczby lat przeżytych w zdrowiu oraz zmniejszenie społecznych nierówności w zdrowiu. Program Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021-2025 stanowi kontynuację i rozszerzenie zadań realizowanych w ramach wieloletnich Programów, w latach poprzednich.

II. Cel główny i cele szczegółowe

Zasadniczym celem Programu promocji zdrowia i profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021-2025 jest określenie kierunków i obszarów działań służących poprawie stanu zdrowia i jakości życia mieszkańców Rzeszowa.

Wśród celów szczegółowych znajdują się:

- 1) analiza struktury demograficznej miasta Rzeszowa;
- 2) ocena dostępności do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych na terenie miasta Rzeszowa z ograniczeniem do liczby podmiotów leczniczych działających na rynku publicznym;
- 3) określenie potrzeb zdrowotnych oraz oczekiwań w zakresie zdrowia publicznego mieszkańców Rzeszowa;
- 4) wskazanie priorytetowych kierunków działań Urzędu Miasta Rzeszowa w obszarze polityki zdrowotnej, w tym szczególnie w odniesieniu do realizacji samorządowych programów polityki zdrowotnej oraz innych zadań z zakresu zdrowia publicznego.

III. Metody badawcze

Metodologię badania oparto na analizie porównawczo-opisowej. Część teoretyczna poprzedzona została pogłębionymi studiami literatury przedmiotu, studiami prawa krajowego, analizą dokumentów strategicznych oraz informacji udostępnianych przez wyspecjalizowane instytucje publiczne. W części empirycznej przeprowadzono badanie kwestionariuszowe nakierowane na ocenę stanu zdrowia, rozpoznanie potrzeb zdrowotnych oraz oczekiwań w zakresie zdrowia publicznego mieszkańców miasta Rzeszowa. Kwestionariusz ankiety, obejmujący 26 pytań, skierowano do dorosłych mieszkańców miasta Rzeszowa. Badanie przeprowadzono metodą ankiety internetowej CAWI (*Computer Assisted Web Interviews*). Do dystrybucji ankiet wykorzystano kontakt z potencjalnymi odbiorcami w formie mailingu oraz publikacji w mediach społecznościowych.

IV. Opracowanie celów strategicznych i operacyjnych dla regionalnej polityki działań zdrowotnych Miasta Rzeszowa

Priorytety dla regionalnej polityki działań zdrowotnych Miasta Rzeszowa opracowano na podstawie wniosków płynących z analizy pozyskanych danych, a także z uwzględnieniem określonych rozporządzeniem Ministra Zdrowia priorytetów zdrowotnych oraz celów Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021–2025.

Priorytety zdrowotne wskazane w Programie:

- 1) zmniejszenie zapadalności i przedwczesnej umieralności z powodu: chorób układu sercowo-naczyniowego, w tym zawałów serca, niewydolności serca i udarów mózgu, nowotworów złośliwych, przewlekłych chorób układu oddechowego oraz cukrzycy;
- 2) rehabilitacja;
- 3) przeciwdziałanie występowaniu otyłości;
- 4) ograniczanie następstw zdrowotnych spowodowanych stosowaniem substancji psychoaktywnych lub uzależnieniem od tych substancji;
- 5) zapobieganie, leczenie i rehabilitacja zaburzeń psychicznych;
- 6) zwiększenie skuteczności zapobiegania chorobom zakaźnym i zakażeniom, w tym przeciwdziałanie skutkom nieprawidłowej antybiotykoterapii;
- 7) tworzenie warunków sprzyjających utrzymaniu i poprawie zdrowia w środowisku nauki, pracy i zamieszkania;
- 8) poprawa jakości skuteczności opieki okołoporodowej oraz opieki zdrowotnej nad matką, noworodkiem i dzieckiem do lat 3;
- 9) poprawa jakości leczenia bólu oraz monitorowania skuteczności tego leczenia;
- 10) zwiększenie koordynacji opieki nad pacjentami starszymi i niepełnosprawnymi.

Celem strategicznym Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021–2025 jest zwiększenie liczby lat przeżytych w zdrowiu oraz zmniejszenie społecznych nierówności w zdrowiu. Cele operacyjne obejmują:

- 1) profilaktykę nadwagi i otyłości,
- 2) profilaktykę uzależnień,
- 3) promocję zdrowia psychicznego,
- 4) zdrowie środowiskowe i choroby zakaźne,
- 5) wyzwania demograficzne.

V. Problemy zdrowotne dzieci i młodzieży w Rzeszowie

Wśród najbardziej rozpowszechnionych problemów zdrowotnych dzieci i młodzieży zamieszkujących Rzeszów, korzystających z usług podstawowej opieki zdrowotnej w roku 2020, wskazano przede wszystkim jednostki chorobowe z grupy chorób układu oddechowego, w tym ostre zapalenie nosa i gardła (15,1% ogółu rozpoznań; 22% populacji w tej grupie wiekowej) oraz ostre zakażenie górnych dróg oddechowych o umiejscowieniu mnogim lub nieokreślonym (11,4%; 16,6%), a także ostre zapalenie krtani i tchawicy (4%; 5,8%), ostre zapalenie gardła (3,6%; 5,2%), naczynioruchowe i uczuleniowe zapalenie błony śluzowej nosa (3,5%; 5,1%) i ostre zapalenie oskrzeli (3,3%; 4,8%). Wymienione wyżej problemy zdrowotnej dotyczyły większej liczby chłopców. Ponadto należy zwrócić uwagę,

że wszystkie ww. rozpoznania diagnozowano istotnie rzadziej w roku 2020 w porównaniu do roku 2016, na co niewątpliwie wpływ miała sytuacja epidemiologiczna w roku 2020 związana z COVID-19, która wpłynęła na zmniejszenie liczby pacjentów korzystających z usług zdrowotnych w podstawowej opiece zdrowotnej.

VI. Problemy zdrowotne dorosłych mieszkańców Rzeszowa

1. Stan zdrowia dorosłych mieszkańców w wieku 18-59 r.ż.

Wśród najbardziej rozpowszechnionych problemów zdrowotnych dorosłych mieszkańców Rzeszowa w wieku 18-59 r.ż., korzystających z usług podstawowej opieki zdrowotnej w roku 2020, wskazano przede wszystkim jednostki chorobowe z grupy chorób układu oddechowego, w tym ostre zapalenie nosa i gardła (7,3% ogółu rozpoznań; 8,7% populacji w tej grupie wiekowej) oraz ostre zakażenie górnych dróg oddechowych o umiejscowieniu mnogim lub nieokreślonym (6,5%; 7,8%). Ponadto wśród najczęstszych rozpoznań pojawiało się samoistne nadciśnienie tętnicze (5,1%; 6,1%), zaburzenia korzeni rdzeniowych i splotów nerwowych (3,7%; 4,4%) oraz COVID-19 (3,5%; 4,2%). Wskazane wyżej rozpoznania z grupy chorób układu oddechowego, w tym COVID-19, dotyczyły częściej kobiet, z kolei z powodu samoistnego nadciśnienia tętniczego w POZ pojawiali się częściej mężczyźni. Ponadto należy zwrócić uwagę, że wszystkie ww. rozpoznania (poza COVID-19) diagnozowano istotnie rzadziej w roku 2020 w porównaniu do roku 2016, na co niewątpliwie wpływ miała sytuacja epidemiologiczna w roku 2020 związana z COVID-19, która wpłynęła na zmniejszenie liczby pacjentów korzystających z usług zdrowotnych w podstawowej opiece zdrowotnej.

2. Stan zdrowia dorosłych mieszkańców w wieku 60 lat i więcej

Wśród najbardziej rozpowszechnionych problemów zdrowotnych dorosłych mieszkańców Rzeszowa w wieku 60 lat i więcej, korzystających z usług podstawowej opieki zdrowotnej w roku 2020, wskazano przede wszystkim samoistne nadciśnienie tętnicze (15,6% ogółu rozpoznań; 33,9% populacji w tej grupie wiekowej). Ponadto wśród najczęstszych rozpoznań w tej grupie wiekowej pojawiły się zaburzenia wydzielania wewnętrznego, stanu odżywienia i przemiany metabolicznej, w tym przede wszystkim cukrzyca insulinozależna (3,8%; 8,2% populacji) oraz zaburzenia przemian lipidów i inne lipidemie (2,5%; 5,5%). Za częsty problem zdrowotny osób w wieku 60 lat i więcej uznano także zmiany zwyrodnieniowe kręgosłupa (2,5%; 5,4%), ostre zakażenie górnych dróg oddechowych o umiejscowieniu mnogim lub nieokreślonym (2,4%; 5,3%), a także zaburzenia korzeni rdzeniowych i splotów nerwowych (2,3%; 5%) oraz chorobę nadciśnieniową z zajęciem serca (2,2%; 4,9%). Wszystkie z najczęściej pojawiających się rozpoznań w związku z wizytą w POZ dotyczyły częściej populacji kobiet. Ponadto należy zwrócić uwagę, że wszystkie ww. rozpoznania diagnozowano istotnie rzadziej w roku 2020 w porównaniu do roku 2016, na co niewątpliwie wpływ miała sytuacja epidemiologiczna w roku 2020 związana z COVID-19, która wpłynęła na zmniejszenie liczby pacjentów korzystających z usług zdrowotnych w podstawowej opiece zdrowotnej.

VII. Ocena zaspokojenia potrzeb zdrowotnych i oczekiwań w zakresie zdrowia publicznego w populacji miasta Rzeszowa - badanie kwestionariuszowe

Badaniem kwestionariuszowym, mającym na celu określenie potrzeb zdrowotnych i oczekiwań w zakresie zdrowia publicznego mieszkańców miasta Rzeszowa objęto 1732 osoby – 77,4% kobiet i 22,6% mężczyzn.

1. Badani respondenci korzystali ze świadczeń publicznej opieki zdrowotnej najczęściej 1-2 razy w ciągu ostatniego roku. Stopień zaspokojenia potrzeb zdrowotnych deklarowany przez ankietowanych mieszkańców Rzeszowa pozostaje na poziomie dobrym dla prawie połowy osób (45,3%), ale zaledwie 0,5% respondentów jest nim w pełni usatysfakcjonowana.
2. Prawie połowa (45%) dorosłych ankietowanych pytanych o najczęstsze ich zdaniem problemy zdrowotne wymieniali choroby układu krążenia. Ponad 37% badanych mieszkańców oczekuje poprawy dostępności do opieki zdrowotnej w Rzeszowie w zakresie wykrywania i leczenia tych chorób.
3. Choroby nowotworowe stanowią drugą przyczynę zgonów w Polsce, tuż po chorobach układu krążenia (26,5% wszystkich zgonów), a liczba zachorowań i zgonów z ich powodu systematycznie rośnie. Jak wynika z Banku Danych Lokalnych w województwie podkarpackim odsetek zgonów z powodu chorób nowotworowych jest nieco niższy niż odsetek dla Polski i wynosi 25,2%, natomiast w mieście Rzeszowie jest istotnie wyższy – ok. 29%. Jak wynika z badania ankietowego 37,5% mieszkańców oczekiwałoby poprawy dostępności do świadczeń z zakresu chorób nowotworowych w Rzeszowie.
4. Nadwaga i otyłość stanowi obecnie szczególnie niepokojący problem zdrowotny. Zarówno wśród dzieci młodszych, jak i młodzieży szkolnej, można obecnie zauważyć coraz niższy poziom sprawności fizycznej, co ma decydujący wpływ na coraz częściej występującą nadmierną otyłość. Według danych pozyskanych z Banku Danych o Zdrowiu Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie zachorowalność dzieci i młodzieży (0-18 lat) na otyłość w powiecie rzeszowskim ziemskim i grodzkim wyniosła w roku 2019 - 166 dzieci, chorobowość natomiast osiągnęła liczbę 981 dzieci. Skala zjawiska może być jednak znacznie większa, gdyż statystyki obejmują jedynie osoby będące aktualnie pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej.
5. Zakres, w jakim badani mieszkańcy oczekiwaliby poprawy dostępności do świadczeń w obszarze wybranych usług zdrowotnych, promocji zdrowia oraz profilaktyki chorób, dotyczy m.in. zapobiegania nadwadze i otyłości w populacji dzieci i młodzieży (30,6%).
6. Wśród najbardziej rozpowszechnionych problemów zdrowotnych dorosłych mieszkańców Rzeszowa w wieku 18-59 r.ż., korzystających z usług podstawowej opieki zdrowotnej w roku 2020, wskazano zaburzenia wydzielania wewnętrznego, stanu odżywienia i przemiany metabolicznej, w tym przede wszystkim cukrzycę insulinoniezależną (8,2% populacji) oraz zaburzenia przemian lipidów i inne lipidemie (5,5% populacji). Skala problemu jest zbieżna z oczekiwaniami mieszkańców Rzeszowa wyrażonymi w wynikach badania kwestionariuszowego.
7. Większość ankietowanych deklaruje podejmowanie różnorodnych form aktywności fizycznej, $\frac{3}{4}$ ankietowanych wybiera spacerowanie (74,1%), z kolei ponad 40% jazdę na rowerze. Mimo to respondenci kilkakrotnie wskazywali na potrzebę dalszego

zwiększania aktywności fizycznej mieszkańców Miasta, badani mieszkańcy oczekiwaliby realizacji zadań z zakresu edukacji zdrowotnej związanej z aktywnością fizyczną (49,7%) i zdrowym odżywianiem (45,9%). Również oczekiwania ankietowanych w zakresie zdrowia publicznego dotyczą przede wszystkim działań w obszarze aktywności fizycznej (57,6%).

8. Zakres, w jakim badani mieszkańcy oczekiwaliby poprawy w obszarze ochrony środowiska fizycznego i infrastruktury miejskiej sprzyjającej zdrowiu obejmuje kolejno: miejsca do wypoczynku i rekreacji (65,3%), poprawę jakości powietrza (61,7%) oraz rozbudowę ścieżek rowerowych (34,9%).
9. Problemy zdrowia psychicznego stanowią pogłębiający się problem zdrowia publicznego w Polsce. Co najmniej jedno zaburzenie psychiczne w ciągu życia rozpoznano u 23,4% osób (co stanowi ponad 6 milionów Polaków), a w populacji osób w wieku 18-64 lat aż 20-30% skarżyło się na problemy ze zdrowiem psychicznym, takie jak stany obniżenia nastroju, spadku aktywności, przewlekły lęk lub drażliwość. Konsekwencjami wystąpienia zaburzeń psychicznych są przede wszystkim ograniczenia w zatrudnieniu i/lub wydajności pracy oraz problemy w sferze rodzinnej i społecznej (np. akty przemocy, agresji, zachowań autodestrukcyjnych, w tym samobójczych). W ciągu ostatniego roku (2021 r.) stan zdrowia psychicznego około połowy respondentów (52,1%) nie uległ zmianie, ale u 42,1% ankietowanych pogorszył się.
10. Jak wykazało badanie ankietowe 33,8% mieszkańców oczekuje poprawy dostępności do opieki zdrowotnej w Rzeszowie w zakresie chorób i zaburzeń psychicznych. Istnieje wyraźna zależność pomiędzy samooceną fizycznego i psychicznego aspektu zdrowia, a wiekiem badanych, wraz z wiekiem ocena stanu zdrowia jest coraz gorsza, więc opieką należy otoczyć przede wszystkim osoby starsze, powyżej 60 roku życia. Szczególną uwagę należy również zwrócić na grupę osób młodych, do 25 roku życia, którzy w badaniu ankietowym bardzo słabo ocenili swój stan zdrowia psychicznego.
11. Osoby badane oceniają swoją zdolność do radzenia sobie ze stresem zaledwie znośnie (32,6%) lub dobrze (43,5%). Ponad połowa mieszkańców (51,5%) deklaruje potrzebę edukacji w zakresie radzenia sobie ze stresem, z kolei 19,6% - w obszarze profilaktyki chorób psychicznych.
12. Na dramatyczną sytuację wyrażoną poprzez statystyki dotyczące problemów ze zdrowiem psychicznym na świecie, nakładała się sytuacja epidemiologiczna związana z wystąpieniem pandemii COVID-19. W czasie epidemii wiele osób doświadczało uczucia niepokoju, który był spowodowany izolacją społeczną, obawą przed zakażeniem, a także utratą członków rodziny. Izolacja w domu wiązała się ze zwiększonym ryzykiem problemów zdrowia psychicznego dla każdej grupy wiekowej. Analiza działań podjętych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 i konsekwencjami zdrowotnymi ludności wskazuje, iż pandemia dodatkowo wzmocniła te problemy, jakie od dawna występowały w polskiej ochronie zdrowia, dotyczy to również problemów zdrowia psychicznego populacji. Ponadto na kilka miesięcy przerwano świadczenie usług w zakresie zdrowia psychicznego, a część szpitali psychiatrycznych zostało przekształconych w placówki przyjmujące pacjentów z COVID-19. Znaczna grupa specjalistów zrezygnowała z udzielania świadczeń z obawy przed zakażeniem koronawirusem, a teleporady lub wideokonsultacje nie stanowią adekwatnej odpowiedzi na potrzeby wszystkich potrzebujących specjalistycznej opieki medycznej.

VIII. Cele strategiczne i operacyjne oraz planowane interwencje

1. Cel strategiczny 1 - Profilaktyka chorób układu krążenia jako wyraz realizacji Priorytetu 1a: Zmniejszenie zapadalności i przedwczesnej umieralności z powodu: chorób układu sercowo-naczyniowego, w tym zawałów serca, niewydolności serca i udarów mózgu Priorytetów zdrowotnych określonych Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie priorytetów zdrowotnych:
 - 1) Cel operacyjny 1 - Zwiększenie wykrywalności chorób układu krążenia w populacji dorosłych mieszkańców miasta poprzez kompleksowe działania z zakresu profilaktyki pierwotnej i wtórnej;
 - 2) Cel operacyjny 2 - Zwiększenie wiedzy i świadomości zdrowotnej w zakresie problemu chorób układu krążenia w populacji dorosłych mieszkańców miasta;
 - 3) Cel operacyjny 3 - Promowanie aktywności fizycznej mieszkańców Rzeszowa w różnych grupach wiekowych (dzieci i młodzieży, dorosłych, seniorów) i dalszego tworzenia warunków umożliwiających jej rozwój m.in. zwiększanie dostępności do obiektów sportowych, ścieżek rowerowych, obszarów zieleni – miejsc wypoczynku i rekreacji.
2. Cel strategiczny 2 - Profilaktyka i wczesne wykrywanie nowotworów jako wyraz realizacji Priorytetu 1b: zmniejszenie zapadalności i przedwczesnej umieralności z powodu: nowotworów złośliwych Priorytetów zdrowotnych określonych Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie priorytetów zdrowotnych:
 - 1) Cel operacyjny 1 - Zwiększenie wykrywalności chorób nowotworowych w populacji dorosłych mieszkańców miasta poprzez kompleksowe działania z zakresu profilaktyki pierwotnej i wtórnej;
 - 2) Cel operacyjny 2 - Zwiększenie wiedzy i świadomości zdrowotnej w zakresie problemu chorób nowotworowych w populacji dorosłych mieszkańców miasta.
3. Cel strategiczny 3 - Profilaktyka nadwagi i otyłości jako wyraz realizacji celu operacyjnego 1 Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025:
 - 1) Cel operacyjny 1 - Zwiększenie wykrywalności nadwagi i otyłości wśród dzieci i dorosłych mieszkańców Rzeszowa poprzez kompleksowe działania z zakresu profilaktyki pierwotnej i wtórnej;
 - 2) Cel operacyjny 2 - Zwiększenie wiedzy i świadomości zdrowotnej w zakresie zdrowego żywienia i chorób dietozależnych wśród mieszkańców miasta.
4. Cel strategiczny 4 - Profilaktyka uzależnień jako wyraz realizacji celu operacyjnego 2 Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025:
 - 1) Cel operacyjny 1 – Zapobieganie problemom alkoholowym, przeciwdziałanie narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnym;
 - 2) Cel operacyjny 2 – Zapewnienie adekwatnej do potrzeb dostępności świadczeń zdrowotnych i społecznych dla osób zagrożonych i dotkniętych uzależnieniami.
5. Cel strategiczny 5 - Promocja zdrowia psychicznego jako wyraz realizacji celu operacyjnego 3 Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025:
 - 1) Cel operacyjny 1 – Zwiększenie wykrywalności zaburzeń psychicznych;
 - 2) Cel operacyjny 2 – Zapewnienie zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
6. Cel strategiczny 6 - Zdrowie środowiskowe i choroby zakaźne jako wyraz realizacji celu operacyjnego 4 Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025:

- 1) Cel operacyjny 1 - Zapobieganie chorobom zakaźnym;
 - 2) Cel operacyjny 2 - Działania podejmowane w trakcie pandemii COVID-19 mające na celu zapobieganie rozprzestrzenianiu się koronawirusa;
 - 3) Cel operacyjny 3 - Poprawa infrastruktury miejskiej związanej ze zdrowiem środowiskowym.
7. Cel strategiczny 7 - Wyzwania demograficzne jako wyraz realizacji celu operacyjnego 5 Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025:
- 1) Cel operacyjny 1 - Promocja zdrowia psychicznego w populacji osób starszych;
 - 2) Cel operacyjny 2 - Promocja zdrowia oraz zdrowego trybu życia poprzez programy i działania profilaktyczne skierowane do wszystkich grup pokoleniowych ze szczególnym uwzględnieniem grupy osób starszych;
 - 3) Cel operacyjny 3 - Zwiększenie integracji społecznej osób starszych;
 - 4) Cel operacyjny 4 - Wsparcie dzieci ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi i ich opiekunów;
 - 5) Cel operacyjny 5 - Poprawa zdrowia prokreacyjnego mieszkańców Miasta Rzeszowa w związku ze zmianami demograficznymi w populacji.

IX. Monitoring i ewaluacja

W ramach przeprowadzonego monitoringu „Programu Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021-2025” za rok 2023 opracowano niniejsze sprawozdanie okresowe. Elementarną częścią składową sprawozdania były sprawozdania częściowe składane przez podmioty realizujące interwencje wskazane w Programie. Zebrane informacje stanowią załącznik do niniejszego raportu z monitoringu i ewaluacji „Programu Promocji Zdrowia i Profilaktyki dla Miasta Rzeszowa na lata 2021-2025” za rok 2023.